

Nr 206.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående fortsatta åtgärder till lindrande av arbetslösheten inom stenindustrin; given Stockholms slott den 17 mars 1933.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Henning Leo.

Utdrag av protokollet över kommunikationsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 17 mars 1933.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden UNDÉN, SCHLYTER, WIGFORSS, MÖLLER, VENNERSTRÖM, LEO, ENGBERG, EKMAN, SKÖLD.

Efter gemensam beredning med chefen för socialdepartementet anför chefen för kommunikationsdepartementet, statsrådet Leo:

Till Kungl. Maj:ts prövning föreligga framställningar från länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus samt Blekinge län om fortsatta åtgärder till lindrande av arbetslösheten inom stenindustrin. Innan jag ingår på dessa framställningar, torde jag få lämna en redogörelse för vad beträffande denna hjälpverksamhet och därmed sammanhängande frågor hittills förekommit.

Bihang till riksdagens protokoll 1933. 1 saml. Nr 206.

Alltsedan hösten 1931 har, med undantag huvudsakligen av augusti och september månader 1932, i enlighet med beslut av 1931 och 1932 års riksdagar genom omfattande statsbeställningar av gatsten möjlighet beretts för den av depressionen starkt påverkade stenindustrien att fortfarande bereda sysselsättning åt ett betydande antal arbetare inom nämnda industri, vilka eljest skulle hava drabbats av arbetslöshet. Rörande innebörden av riksdagens oförmälda beslut och de åtgärder, som i anslutning till dessa beslut vidtagits, får jag erinra om följande.

I anledning av väckta motioner anvisade 1931 års riksdag (skrivelse nr 232) under utgifter för kapitalökning samt rubrik »Fonden för förlag till statsverket» ett reservationsanslag av 3,500,000 kronor till förlag för inköp av smågatsten, att utgå av andra statsinkomster än lånemedel.

I nämnda skrivelse anförde riksdagen bland annat följande:

Stenindustriens starkt förminskade avsättningsmöjligheter hade medfört en arbetslöshet inom stenindustrien, vilken vore lika svårartad som påtaglig. År 1929 hade vid landets gatstenshuggerier sysselsatts cirka 8,000—9,000 arbetare; motsvarande antal arbetare för maj 1931 vore cirka 2,000—3,000, mestadels familjeförsörjare, vilka arbetade med begränsad arbetstid och en därav följande nedsättning av deras även under normala förhållanden rätt blygsamt tillmätta arbetsförtjänst. Krisen försvårades ytterligare genom granitbrottens starka lokalisering till Västkustens och Blekinges mest karga kusttrakter. För därvarande redan förut ekonomiskt hårt beträngda kommuner måste läget te sig synnerligen bekymmersamt.

Vid bedömandet av stenindustriens allmänna framtidsutsikter, enkannerligen dess möjligheter att uthärda nuvarande synnerligen hårda kris, hade man självfallet främst att lita till företagens egen inneboende kraft till anpassning och återhämtning. I den mån de utländska marknaderna genom statsingripanden eller på annat sätt allttjämt stängdes, syntes ansträngningarna i första hand få inriktas på att söka åstadkomma en bättre avsättning inom det egna landet. Vissa förhoppningar kunde måhända hysas att gatstenen genom användning vid vägarbeten kunde vinna ökat insteg på hemmamarknaden. Detta kunde dock endast ske småningom.

Riksdagen hade för sin del kommit till den uppfattningen, att det effektivaste och snabbaste sättet att bringa lättnad i den genom stenindustriens kris uppkomna bekymmersamma situationen vore en omedelbar större statlig beställning av gatsten. Riksdagen hade ingalunda förbisett de stora vanskligheter, som därmed kunde vara förbundna. Ett dylikt statligt ingripande kunde ej bliva annat än rent tillfälligt, då möjligheterna till stenindustriens fortsatta bestånd självklart måste byggas på andra mera varaktiga förutsättningar. Uppmärksammas måste ock, att den levererade stenens användning vore begränsad till allenast vissa trakter av landet, nämligen i huvudsak vägföretag, så belägna att sjötransport dit kunde förekomma eller att en järnvägs-transport ej ställde sig alltför dyr.

Med avseende å omfattningen av det planerade steninköpet uttalade riksdagen, att en beställning av inemot 1,000,000 kvadratmeter sten ej kunde anses vara för stort tilltagen. Det beräknades, att de arbetare, som vid tidpunkten för beslutets fattande vore sysselsatta inom stenindustrien — inberäknat permitterade arbetare, vilka ej erhållit sysselsättning vid nödhjälpsarbete eller eljest — på detta sätt skulle kunna beredas arbete under en tid av sex månader.

I riksdagens skrivelse sammanfattades de grunder, efter vilka steninköpet borde ske, på följande sätt:

1. Smågatstenen, som skall vara av prima beskaffenhet, nyttillverkas, upplagras och levereras vid kaj eller utlastningsplats till stenhuggerifirmornas självkostnadspris, dock för Bohuslän och Halland högst 3 kronor 50 öre samt för ost- och sydkusten högst 3 kronor 85 öre per kvadratmeter.

2. Vid beställningarnas utförande tillses, att arbetstillfällena fördelas på ett ur arbetslöshetssynpunkt lämpligt sätt.

3. För fördelning av statsbeställningen å olika stenhuggerifirmor och därmed sammanhängande ärenden bildas en kommitté, bestående av en av Kungl. Maj:t förordnad ordförande samt två representanter för företagare och två för arbetare.

4. Firmorna ansvara för de staten tillhöriga lagren och ställa härför godkänd säkerhet; lagringen sker kostnadsfritt.

5. Det slutliga godkännandet av den inköpta smågatstenen sker vid leveransen av densamma till förbrukarna.

6. Utformningen av de närmare grunderna för användningen av förevarande anslag ankommer på Kungl. Maj:t.

Genom beslut den 5 juni 1931 bestämde Kungl. Maj:t, att handhavandet av vissa uppgifter i samband med inköp av smågatsten skulle ankomma på en kommitté, sedermera benämnd statens steninköpskommitté. Denna kommitté består av en av Kungl. Maj:t utsedd ordförande, landshövdingen O. F. von Sydow, samt fyra ledamöter, två representerande arbetsgivarna och två arbetarna.

Vidare meddelade Kungl. Maj:t genom beslut den 19 juni 1931 närmare villkor och bestämmelser att lända till efterrättelse beträffande den beslutade statsbeställningen.

Dessa villkor och bestämmelser byggde på de av riksdagen angivna huvudgrunderna och innefattade därutöver föreskrifter bland annat rörande försäljningen av inköpta stenpartier. I sistnämnda hänseende föreskrevs, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen skulle handhava försäljningen och för ändamålet genom länsstyrelserna lämna samtliga vägstyrelser och vederbörande stadsmyndigheter i riket underrättelse om de möjligheter, som komme att föreligga till inköp av sten från statens förråd, därvid jämväl vederbörandes uppmärksamhet skulle fästas på möjligheten att erhålla förhöjt statsbidrag till vägbeläggningar med smågatsten. Försäljningen skulle ske till pris, motsvarande statens kostnad för vederbörande stenparti, och för leverans vid något av statens förråd. Belopp, som inflöte vid försäljning av stenparti, skulle av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen bokföras å titel »Fonden för steninköp».

Efter framställning av statens steninköpskommitté medgav Kungl. Maj:t genom beslut den 31 juli 1931, att av förenämnda anslag ett belopp av högst 225,000 kronor finge användas för inköp av storgatsten i stället för smågatsten, samt föreskrev, att de i förenämnda beslut den 19 juni 1931 lämnade föreskrifterna därvid skulle i tillämpliga delar lända till efterrättelse, dock att priset, som icke finge överstiga leverantörens självkostnadspris, bestämdes till högst 7 kronor 50 öre per kvadratmeter storgatsten.

I skrivelse den 15 januari 1932 framlade länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län efter en ingående redogörelse för det svåra läget inom de berörda

kommunerna förslag om fortsatta steninköp för statens räkning under månaderna oktober—april av budgetåret 1932/1933. Länsstyrelsen hemställde om utverkande av riksdagens medgivande, att de medel, som inflöte vid försäljningen av enligt riksdagens beslut år 1931 för statens räkning inköpt gatsten, måtte få användas under budgetåret 1932/1933 till ytterligare statsbeställningar å gatsten efter grunder, likartade med dem som gällt beträffande de under budgetåret 1931/1932 gjorda beställningarna, med rätt för Kungl. Maj:t att bestämma, att beställningarna i den utsträckning, som funnes skälig, finge avse ej blott smågatsten utan jämväl storgatsten och kantsten.

Vid anmälan härav i proposition nr 211 till nästlidet års riksdag anförde min företrädare i ämbetet till statsrådsprotokollet för den 11 mars 1932 bland annat följande:

Genom den statsbeställning av gatsten, som i enlighet med 1931 års riksdags beslut ägt rum, hade icke obetydligt över 4,000 personer helt eller huvudsakligen erhållit sin utkomst, vartill komme vissa indirekta fördelar — i form av körslor, bergarrenden, båtfrakter, ökad handelsomsättning o. s. v. — som arbetena med beställningens utförande berett befolkningen på därav berörda orter. Av statens arbetslöshetskommission hade vitsordats, att den form, som i detta fall använts för statens hjälparbeten, icke medfört större kostnader än som skulle uppstått vid eljest ofrånkomliga hjälpåtgärder av annan art. På grund av den allvarliga situation, som komme att inträda vid de pågående statsbeställningarnas slutförande, syntes det ofrånkomligt, att staten ånyo trädde emellan med åtgärder för beredande av arbetstillfällen åt den här avsedda befolkningen; och departementschefen förordade att även en sålunda förnyad hjälpaktion finge formen av statsbeställning av gatsten.

Beträffande omfattningen av arbetena med den nya statsbeställningen framhöll departementschefen, att medel genom försäljning från de av staten redan inköpta stenpartierna syntes komma att inflyta i så pass långsam takt, att en fortsatt statsbeställning av gatsten med anlitande allenast av sådana medel efter all sannolikhet skulle komma att få en avsevärt mindre omfattning än den dittills verkställda beställningen. För att kunna åvägbringa effektiv hjälp syntes det nödvändigt att till en ny statsbeställning bereda ytterligare medel. Möjlighet syntes böra hållas öppen att — eventuellt med något avbrott eller någon minskning i arbetsstyrkorna — bedriva fortsatt arbete med tillverkning av gatsten för statens räkning under återstoden av år 1932 och in på år 1933, för den händelse icke dessförinnan skulle inträda en avsevärd förbättring i stenindustriens läge. Departementschefen tillstyrkte, att för nya statsbeställningar av gatsten avsåges, utöver de medel, som kunde inflyta vid försäljning från befintliga förråd, ett belopp av 4,000,000 kronor.

För denna fortsatta verksamhet till motverkande av arbetslöshet inom stenindustrien fann departementschefen böra lända till efterrättelse i huvudsak samma grunder, som tillämpats beträffande den dittillsvarande verksamheten, dock att i vissa fall även storgatsten och kantsten eller annan specialsten borde få inköpas. Liksom dittills borde det få ankomma på steninköpskommittén att efter undersökning rörande företagens självkostnad fastställa inköpsprisen.

Med bifall till Kungl. Maj:ts i berörda proposition framställda förslag anvisade riksdagen (skrivelse nr 183) för budgetåret 1932/1933 under utgifter för kapitalökning och rubrik »Fonden för förlag till statsverket» till förlag

för inköp av gatsten ett reservationsanslag av 4,000,000 kronor, att utgå av lånemedel och användas i huvudsaklig överensstämmelse med de av departementschefen förordade grunder, samt medgav, att de medel, vilka inflöte vid försäljning av sten från statens med för budgetåret 1931/1932 anvisat anslag inköpta förråd av gatsten, finge under budgetåren 1931/1932 och 1932/1933 användas för fortsatta beställningar av gatsten, likaledes i huvudsaklig överensstämmelse med de av departementschefen förordade grunderna. I samband härmed framhöll riksdagen bland annat angelägenheten av att i möjligaste mån tillförlitliga kalkyler rörande firmornas självkostnadspris lades till grund för bestämmandet av inköpspriset för stenen. Slutligen anhöll riksdagen i anledning av väckta motioner, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en undersökning till klarläggande av möjligheterna för åstadkommande av en ökad hemmamarknad för svensk gatsten.

Genom brev den 13 maj, den 30 juni och den 23 september 1932 samt den 13 januari 1933 har Kungl. Maj:t meddelat beslut om tillverkning för statens räkning av smågatsten och storgatsten under tiden 17 maj—31 december 1932, med undantag för augusti och september månader, samt under en tid av omkring två månader i början av år 1933, varjämte Kungl. Maj:t genom brevet den 13 maj 1932 förordnat om utbetalande av likvid för vissa under april månad samma år tillverkade och till statens stenlager inlevererade ytterligare stenkvantiteter, om vilka även förmäls i nyssnämnda proposition nr 211. Vidare har Kungl. Maj:t genom brev den 21 oktober och den 16 december 1932 meddelat beslut om tillverkning för statens räkning av vissa kvantiteter kantsten. I samtliga dessa brev har föreskrivits, att de i Kungl. Maj:ts förenämnda beslut den 19 juni och den 31 juli 1931 lämnade föreskrifterna skulle i tillämpliga delar lända till efterrättelse beträffande i breven avsedd inköps- och försäljningsverksamhet, dock med de ändringar, som betingades av vissa beslut rörande inköps- och försäljningsprisen för omförmälda gatsten. Vad angår inköpspriset, har Kungl. Maj:t, sedan steninköpskommittén efter verkställd utredning rörande vederbörande stenindustrifirmors självkostnadspris vid gatstenstillverkning för statens räkning framlagt förslag i ämnet, genom brevet den 23 september 1932 föreskrivit, att inköpspriset ej finge överstiga vederbörande leverantörs självkostnadspris — däri ej inräknad lagringskostnad — och ej heller uppgå till högre belopp per kvadratmeter än dels beträffande handslagen smågatsten 3 kronor 45 öre för Bohuslän, 3 kronor 30 öre för Halland och 3 kronor 70 öre för ost- och sydkusten, dock att i intet fall priset finge bestämmas till högre belopp än det, som i förenämnda utredning beräknats för vederbörande firma, dels ock beträffande maskinslagen smågatsten från Söndrums socken i Hallands län 3 kronor 22 öre. Vidare har Kungl. Maj:t beträffande kantsten bestämt inköpspriset, vilket ej finge överstiga leverantörernas självkostnadspris, till högst 4 kronor 90 öre per löpmeter. I fråga om försäljningspriset har Kungl. Maj:t genom brev den 4 november 1932 beträffande smågatsten från statens förråd i överensstämmelse med förslag av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen fastställt detsamma till följande belopp, nämligen för Bohuslän 3 kronor 48

öre, för Hallands län 3 kronor 36 öre, för Blekinge län 3 kronor 78 öre och för Kalmar län 3 kronor 79 öre, allt per kvadratmeter.

Vad beträffar den av riksdagen begärda utredningen i fråga om ökad hemmamarknad för svensk gatsten, hava kommerskollegium samt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, till fullgörande av den 10 juni 1932 meddelad befallning, efter inhämtande av yttrande från vissa myndigheter och korporationer och efter företagen ytterligare utredning i skrivelse den 5 december 1932 avgivit utlåtande angående möjligheten för åstadkommande av en dylik ökad hemmamarknad. Ämbetsverken hava därvid bland direkta åtgärder för ökande av användningen av gatsten såsom den mest framkomliga utvägen pekat på den redan tillämpade metoden att vid anvisande av bidrag av statsmedel för utförande respektive underhåll av permanentbelagda vägar i lämplig utsträckning medgiva förmån vid användning av gatsten. I sådant hänseende må erinras, att på senare tid Kungl. Maj:t av automobilskattemedel lämnat städer och väghållningsdistrikt bidrag för beläggning med gatsten från statens förråd med belopp, som beträffande städer utgjort omkring 15 procent å samtliga med inköpet från statens förråd sammanhängande kostnader och i fråga om väghållningsdistrikt — utöver vad eljest plägar bestämmas — utgått med 2 till 15 procent allt efter den merkostnad, inköp från statens förråd förorsakat. Vidare hava ämbetsverken erinrat, att bestämmelserna i kungörelsen den 16 maj 1930 (nr 165) angående bidrag av till vägunderhåll avsedda statsmedel för utförande av varaktig beläggning av vägbana syntes böra modifieras till den varaktiga beläggnings förmån. Slutligen hava ämbetsverken framhållit nödvändigheten av särskilda åtgärder från statens sida för att statens stenförråd inom icke allt för lång tid skulle komma till användning, därvid de ifrågasatt den statsbeställda stenens användning på de s. k. riksvägarna, i första hand på en blivande riksväg Malmö—Göteborg—Svinesund. Från statens sida borde enligt ämbetsverkens mening för närvarande ej vidtagas andra åtgärder än som nu antytts. Ämbetsverken hava därför hemställt, att Kungl. Maj:t måtte genom cirkulär anbefalla i väg- och gatubeläggningsfrågor beredande och beslutande statsorgan att i förekommande fall taga största möjliga hänsyn till användning av gatsten för utförande av varaktig beläggning.

Genom beslut den 16 december 1932 har Kungl. Maj:t förordnat, att det av kommerskollegium samt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen sålunda avgivna utlåtandet skulle överlämnas till de år 1931 tillkallade sakkunniga för utredning rörande åtgärder till vinnande av rationell ekonomisering vid väg- och brobyggnader m. m. för att tagas i övervägande vid fullgörandet av deras uppdrag.

Innan jag avslutar förevarande översikt vill jag även nämna, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i en till chefen för kommunikationsdepartementet ställd skrivelse den 19 januari 1933 med rapport angående från statens förråd verkställda försäljningar av gatsten redogjort för sina erfarenheter i denna verksamhet samt därvid bland de svårigheter, som varit förknippade med verksamheten, särskilt betonat den omständigheten, att priserna i den öppna

marknaden städse understigit det fastställda försäljningspriset för sten från statens förråd. Styrelsen har därför till bedömande framlagt spørsmålet, huruvida icke för vinnande av snabbare avsättning grunderna för beräkning av berörda försäljningspris borde upptagas till förnyad omprövning för skapande av ett med den öppna marknadens priser vid varje tillfälle i allt mer väsentligt överensstämmande försäljningspris.

Härjämte må erinras, att den 5 januari 1933 jämlikt Kungl. Maj:ts beslut särskild sakkunnig tillkallats inom handelsdepartementet för verkställande av utredning angående de åtgärder, närmast med avseende å exporten, vilka må befinnas påkallade i anledning av den svenska stenindustriens nuvarande läge.

Slutligen må med ledning av från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen införskaffade upplysningar här meddelas följande uppgift rörande den för statens räkning bedrivna tillverkningen av gatsten:

	Smågatsten		Storgatsten		Kantsten	
	Kvantitet Kvm.	Värde Kr.	Kvantitet Kvm.	Värde Kr.	Kvantitet Löpm.	Värde Kr.
Tillverkat	2,040,666	7,202,174:—	68,500	514,000:—	14,000	68,600:—
Hittills sålt	192,333	681,798:24	1,800	13,500:—	7,250	36,360:—
Lagerbehållning	1,848,333	6,520,375:76	66,700	500,500:—	6,750	32,240:—

Hittills hava alltså genom kontrakt försålts sten för tillhopa i runt tal 732,000 kronor.

Jag övergår nu till föreliggande framställningar om ytterligare steninköp.

I skrivelse den 1 mars 1933 har *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* anfört följande:

De medel, som 1932 års riksdag ställt till förfogande för inköp av gatsten, hade disponerats på följande sätt:

	Kronor
Beställning av gatsten, avseende tillverkning under april månad 1932 (likviderad enligt Kungl. Maj:ts beslut den 13 maj 1932)	388,248:53
Beställning av gatsten, avseende tillverkning under tiden den 17 maj—30 juni 1932 (Kungl. Maj:ts beslut den 13 maj 1932)	641,759:04
Beställning av gatsten, avseende tillverkning under tiden den 1—31 juli 1932. (Kungl. Maj:ts beslut den 30 juni 1932)	430,277:01
Beställning av gatsten, avseende tillverkning under tiden 1 oktober—31 december 1932 (Kungl. Maj:ts beslut den 23 september 1932)	1,691,868:—
Beställningar av kantsten, avseende tillverkning med början under hösten 1932. (Kungl. Maj:ts beslut den 21 oktober och den 16 december 1932)	96,000:—
Beställning av gatsten, avseende tillverkning under år 1933 med avslutning i mitten av mars månad. (Kungl. Maj:ts beslut den 13 januari 1933)	1,128,435:60
Tillhopa kronor	4,376,588:18

Enligt inhämtade uppgifter från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen torde kostnaderna under innevarande budgetår för steninköpskommitténs verksamhet, för de av styrelsen anställda särskilda platskontrollanterna ävensom för inspektionsresor, kontorskostnader m. m., tillhoppa komma att uppgå till högst 100,000 kronor. Lades detta belopp till nyssnämnda summa av kostnaderna för de redan verkställda beställningarna, erhöles en sammanlagd utgiftssumma av omkring 4,475,000 kronor.

Såsom framginge av det anförda, hade för redan företagna beställningar och därav föranledda administrationskostnader åtgått eller beräknades komma att åtgå ej allenast hela det för budgetåret anvisade anslaget av lånemedel, utan även närmare 477,000 kronor av medel, som influtit eller komme att inflyta vid försäljningar från statens stenlager. För fortsatta beställningar kunde alltså icke disponeras några andra medel än sådana, som kunde komma att under innevarande budgetår inflyta, utöver nyss angivna belopp av omkring 477,000 kronor, genom ytterligare försäljningar från statens stenlager. Angående omfattningen av redan verkställda och planerade sådana försäljningar hade länsstyrelsen från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen erhållit följande upplysningar:

	Kronor
Genom försäljningar influtna medel	463,015:78
Likvid för levererad sten, vars köpare erhållit anstånd till den	
1 april 1933 med likvidens erläggande	12,600:—
Likvider för sten, som jämlikt löpande kontrakt komme att gäldas	
före den 25 april 1933	31,975:—
Summa till och med budgetåret 1932/1933	507,590:78

Värdet av kontrakterade leveranser, för vilka likvider beräknades komma att inflyta före utgången av budgetåret 1933/1934 .. 224,815:—

Totalsumma 732,405:78

Under innevarande budgetår torde alltså ej mer än omkring 30,000 kronor bliva tillgängliga för företagande av ytterligare stenbeställningar. Under loppet av nästkommande budgetår skulle, såvitt nu med någon större grad av säkerhet kunde bedömas, inflyta åtminstone omkring 224,000 kronor. Erinras kunde emellertid i detta sammanhang, att i motioner, som vid innevarande års riksdag väckts inom båda kamrarna, vissa åtgärder föreslagits med avseende å försäljningar av i statens förråd befintlig gatsten, vilka förslag, om de bragtes till utförande, kunde antagas bliva ägnade att stimulera till ökade försäljningar under nästkommande budgetår.

I detta sammanhang vore även att nämna, att länsstyrelsen i skrivelse den 8 september 1932 till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen väckt förslag att längre amorteringstid än hittills varit fallet måtte medgivas vid beviljande av lån till vägdistrikt för stenbeläggning av vägar med rätt att till låneannuiteten åtnjuta statsbidrag av vägunderhållsmedel. Länsstyrelsen förmenade nämligen, att stenbelägningens livslängd vore väsentligt längre än den hittills medgivna amorteringstiden, 20 år. Länsstyrelsen ifrågasatte också ändrad metod vid uppskattning av underhållskostnaden för den grusade eller makadamiserade väg, som vore avsedd att stensättas. Skulle dessa förslag komma att realiseras, vore länsstyrelsen övertygad, att statsstenen skulle vinna väsentligt ökad avsättning.

Vid pågående stentillverkning för statens räkning vore, jämlikt i kontrakt gjorda åtaganden från respektive firmors sida, direkt sysselsatta 3,112 arbetare. Härutöver torde emellertid i indirekt väg ett ej obetydligt antal per-

soner — hjälparbetare, stenkörare, bergägare, förmän och stenmätare — erhålla arbete och inkomst genom ifrågavarande tillverkning. Enligt en av statens steninköpskommitté verkställd undersökning rörande effekten å arbetsmarknaden av tidigare företagna statliga stenbeställningar hade sålunda den 1 mars 1932 33 % flera arbetare än i kontrakten angivits varit sysselsatta vid nämnda tillverkning för statens räkning.

Länsstyrelsen meddelar härefter, att tillverkningen av den senast för statens räkning beställda gatstenen torde vara tillfullo avslutad i mitten av mars månad 1933, varefter de hittills sysselsatta arbetarna komme att stå helt utan arbete. Enbart inom Göteborgs och Bohus län komme det tillskott till den redan förut omfattande arbetslösheten inom länet, som sålunda vore att förvänta, att uppgå till minst 2,212 man — motsvarande det i kontrakten angivna arbetarantalet — och sannolikt till omkring 3,000 man. Denna starka ökning av arbetslösheten syntes påkalla särskilda åtgärder från det allmännas sida, vare sig i form av ingripande från statens arbetslöshetskommission genom beredande av ett ökat antal platser vid de statliga reservarbetena och genom vidgad kontant understödsverksamhet med statligt bidrag — den både ur allmän och arbetarnas synpunkt minst tilltalande formen — eller genom ingripande i annan väg. Närmast till hands syntes ligga att bereda möjlighet för fortsatta statsbeställningar. I sådant hänseende anför länsstyrelsen följande:

De statliga stenbeställningarna torde såsom hjälpform för de arbetslösa stenarbetarna otvivelaktigt erbjuda vissa företräden. Enligt verkställda beräkningar vore statens kostnader per sysselsatt arbetare och månad vid stenbeställningarna lägre än den vid reservarbetena. Att märka vore jämväl, att staten vid stenbeställningarna erhöle en produkt, som oavsett svårigheterna i närvarande stund att avyttra densamma dock torde för framtiden vara av värde. För kommunerna tillkomme, att desamma icke behöfve betungas med kostnader för de arbetslösas utrustning, såsom fallet vore vid uttagande av arbetslösa till reservarbete. Ur arbetarnas synpunkt torde det betraktas såsom en betydande fördel, att de vid stenbeställningarna kunde erhålla sysselsättning, därtill i hemorten och under vanda förhållanden. Jämväl för stenindustriföretagen torde denna hjälpform vara till fördel; påpekas kunde allenast, att de därigenom bereddes möjlighet att sysselsätta sin stab av arbetsledare.

På grund av det nu anförda finge länsstyrelsen föreslå, att åtgärder vidtoges för fortsatta stenbeställningar, avseende att bereda sysselsättning åt stenarbetare i samma utsträckning som hittills åtminstone under den ur arbetsmarknadssynpunkt mest besvärliga tiden fram till sommarens inträde. Huru förhållandena på stenmarknaden kunde ställa sig därefter vore givetvis svårt att bedöma. Genom beslut den 5 januari 1933 hade särskild sakkunnig tillkallats inom handelsdepartementet för verkställande av utredning angående de åtgärder, närmast med avseende å exporten, vilka kunde befinnas påkallade i anledning av den svenska stenindustriens nuvarande läge. Möjligen kunde detta initiativ föranleda åtgärder, ägnade att förbättra situationen, men enligt vad länsstyrelsen från denne sakkunnige erfarit, torde de åtgärder, vartill utredningen kunde leda, i allt fall icke väntas komma att utöva någon effekt å arbetsmarknadssituationen för stenindustriens arbetare förrän tidigast under instundande höst.

Kostnaderna för stenbeställningar avseende tillverkning under en tid av yt-

terligare två månader skulle uppgå till högst 1,130,000 kronor. Då det syntes vara att förvänta, att med tiden försäljningarna av de partier gatsten, som för statens räkning tillverkats med anlitande av det av 1931 års riksdag anvisade anslaget å 3,500,000 kronor, skulle komma att uppgå till sådana kvantiteter, att likviderna för desamma skulle väl täcka ifrågavarande kostnader, finge länsstyrelsen ifrågasätta, huruvida icke av de medel, som funnes anvisade till arbetslöshetens bekämpande, kunde förskottsvis anvisas erforderligt belopp för täckande av de nu föreslagna nya stenbeställningarna. Arbetslöshetsanslaget kunde sedermera beredas ersättning för de sålunda förskotterade medlen, i den mån likvider för försäld sten från statens stenlager inflöte.

Under återopande av det anförda har länsstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte inhämta riksdagens medgivande till företagande av ytterligare stenbeställningar enligt hittills tillämpade grunder och i den huvudsakliga omfattning, att nu vid statliga stenbeställningar sysselsatt arbetarantal måtte kunna beredas fortsatt sysselsättning under en tid av två månader innevarande budgetår, ävensom att för detta ändamål måtte få disponeras medel ur arbetslöshetsanslaget att sedermera ersättas av medel, som kunna komma att inflyta genom försäljning av gatsten från statens stenlager.

Vidare har *länsstyrelsen i Blekinge län* i skrivelse till chefen för socialdepartementet den 3 mars 1933 anført, att arbetslösheten inom länet under de senaste månaderna starkt ökats samt att arbetet med de statsbeställningar av gatsten, som företagits inom Blekinge län, torde bliva slutfört vid mitten av innevarande månad. Då med hänsyn härtill snabba åtgärder vore av nöden för att motverka den växande arbetslösheten, har länsstyrelsen hemställt bland annat att, därest så läte sig göra, statsbeställningen av sten måtte utökas, så att åtminstone det antal stenarbetare, som hittills inom länet varit sysselsatt med fullgörande av dylik beställning, måtte kunna erhålla arbete under ytterligare minst två månader.

Till följd av remisser hava utlåtanden över den av länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län gjorda framställningen avgivits av statens arbetslöshetskommission den 3 mars 1933 och av socialstyrelsen den 8 mars 1933.

Statens arbetslöshetskommissions utlåtande innehåller i huvudsak följande:

Kommissionen ville till alla delar vitsorda riktigheten av den bild av läget på arbetsmarknaden inom de speciella stendistrikten, som lämnades i länsstyrelsens framställning. Förhoppningen om att bättre avsättningsförhållanden skulle hava inträtt till den tidpunkt, då det av 1932 års riksdag anvisade beloppet till statsbeställningar av gatsten förbrukats, hade icke gått i uppfyllelse. När i mitten av innevarande mars månad de vid årets början igångsatta beställningarna slutförts, föreläge för stenen ett lika tröstlöst marknadsläge som tidigare. De mellan 3,000 och 4,000 personer, som nu hade sin utkomst genom statsbeställningarna, måste därför utan tvivel i en betydande omfattning bispringas av respektive kommuner samt — efter framställning härom från dessa — av kommissionen. Då arbetstillfällen för dem icke kunde beredas i tillräcklig omfattning, måste det sålunda starkt utökade hjälpklientelet i huvudsak erhålla bistånd genom kontanta understöd.

Länsstyrelsens förslag avsåge att framflytta den tidpunkt, då de hjälpbe-

hövande bland dem, som nu vore sysselsatta med statsbeställningar, måste bispringas i annan ordning. Såsom skäl för en dylik anordning syntes utslutande kunna anföras, att läget på arbetsmarknaden vid sommarens inträde torde erbjuda större möjligheter för de arbetslösa att erhålla andra arbetstillfällen. Att någon förbättring av stenindustriens egen arbetsmarknad skulle vid denna tid komma att göra sig märkbar torde nämligen knappast vara att förvänta.

Förhållandena inom denna industri vore förvisso i åtskilliga avseenden för närvarande så säregna, att det torde böra övervägas, om speciella åtgärder borde vidtagas, intill dess graden av sysselsättning bleve förbättrad för stenindustriens arbetarstam. Utredning av frågan om förbättrade exportmöjligheter påginge visserligen jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 3 januari 1933, men de åtgärder, som härav kunde föranledas, ansåges icke kunna utöva något inflytande på arbetsmarknadssituationen förrän tidigast hösten 1933.

Då ett bifall till den föreliggande framställningen emellertid komme att medföra, att statens lagerbehållningar av gatsten skulle ytterligare utökas, och anordningen med nya stenbeställningar i själva verket endast skulle innebära ett framflyttande med två månader av den tidpunkt, då de arbetslösa stenhuggarna under alla förhållanden måste beredas hjälp i annan ordning, ansåge sig kommissionen — utan att vilja direkt avstyrka bifall till länsstyrelsens framställning — böra ställa sig synnerligen tveksam till den ifrågasatta åtgärden att bereda nya medel till ytterligare stenbeställningar.

Socialstyrelsen har anfört huvudsakligen följande:

Styrelsen ansåge sig kunna vitsorda, såväl att de hittills verkställda statsbeställningarna av gatsten varit en ur många synpunkter mycket fördelaktig form för beredande av arbete och arbetsförtjänst åt stenindustriens arbetare som att med hänsyn till läget inom denna industri någon minskad omfattning av hjälpbehovet icke syntes vara att förvänta inom den närmaste framtiden. Med hänsyn härtill skulle företagandet av ytterligare statliga stenbeställningar otvivelaktigt kunna anses vara väl motiverat.

Då det föreslagits, att sådana statsbeställningar nu skulle företagas i syfte att bereda sysselsättning åt arbetarna under en tid av ytterligare två månader under innevarande budgetår, finge emellertid framhållas, att en sådan åtgärd endast syntes ägnad uppskjuta den tidpunkt, då de hjälpbehövande stenarbetarna finge av det allmänna bispringas i den för arbetslösa eljest anvisade vägen, nämligen genom hänvisning till reservarbete eller genom konstant understödsverksamhet. Styrelsen föreställde sig, att någon mera avsevärd fördel knappast skulle stå att vinna genom nya statsbeställningar av sådan begränsad omfattning. Ändamålsenligare syntes då vara, att tillräckliga medel nu ställdes till förfogande för arbetarnas sysselsättning med tillverkning av statsbeställd sten intill den tidpunkt under instundande höst, då möjligen genom andra åtgärder en ökad sysselsättning inom vår stenindustri kunde komma till stånd.

Styrelsen vore emellertid tveksam om klokheten i att företaga så omfattande ytterligare inköp av gatsten för statens räkning. De betydande stenlager, som befunde sig i statens ägo, vore givetvis ägnade att i sin mån tynga på den inhemska stenmarknaden. Det torde få anses ligga i öppen dag, att så i ännu högre grad än hittills redan skedde skulle bli förhållandet, därest, såsom nu ifrågasatts, försäljningarna av sten från dessa lager skulle ske till marknadspriser. Anledning syntes föreligga att befara, att därigenom förutsättningarna skulle undanryckas jämväl för upprätthållandet av en även i begränsad omfattning försiggående stenproduktion med inriktning på avsättning å den inhemska marknaden. Styrelsen ansåge sig på grund av det an-

förda allvarligt vilja ifrågasätta, huruvida det kunde befinnas klokt att nu vidtaga åtgärder för ytterligare utökning av de sålunda redan i statens ägo befintliga betydande stenlager, vilkas förekomst otvivelaktigt måste utgöra en hämsko för den svenska stenindustriens återhämtning. I allt fall syntes sådana nya stenbeställningar icke böra företagas med mindre man upplagt ett klart genomtänkt program för vinnande av avsättning av stenen i statens stenlager på sådant sätt, att därigenom i görligaste mån icke omöjliggjordes vinnande av avsättning på den inhemska marknaden av stenindustriföretagens normala produktion.

Slutligen finge styrelsen erinra, att de av 1932 års riksdag för företagande av stenbeställningar anvisade medlen av 4 miljoner kronor utgått av lånemedel, medan det anslag av 3.5 miljoner kronor, som anvisats för budgetåret 1931/1932, bestritts av andra statsmedel. Sistnämnda anslag hade ansetts bereda tillräcklig säkerhet för att även vid erforderlig sänkning av försäljningspriset å sten från statens stenlager de däri investerade lånemedlen icke skulle behöva riskeras. Om nu på ifrågasatt sätt de genom försäljningarna inflytande medlen skulle för en sannolikt lång framtid bindas för täckandet av kostnaderna för de föreslagna nya statsbeställningarna, syntes anledning vara att befara, att nödiga avskrivningar å värdet av statens stenlager ej skulle kunna begränsas inom ramen av de 3.5 miljoner kronor, som till förslag för inköp av gatsten för statens räkning anvisats av andra statsinkomster än lånemedel.

Departementsschefen.

De statsbeställningar av gatsten, som alltsedan hösten 1931 ägt rum, hava varit ägnade att verksamt lätta förhållandena för en av depressionen inom stenindustrien hårt drabbad befolkning. Någon förbättring i situationen för denna näringsgren har icke inträtt, och när arbetena med berörda stenbeställningar nu blivit slutförda, föreligger alltjämt ett oförminskat behov av bistånd från det allmännas sida åt arbetarna inom ifrågavarande industri.

Vid beviljande av anslag för statliga beställningar av gatsten har förutsatts, att ett dylikt statligt ingripande icke skulle bliva annat än rent tillfälligt. I betraktande härav kan det synas tveksamt, huruvida denna hjälpporm ytterligare bör anlitas. Vid prövning av de olika synpunkter, som kunna läggas på denna fråga, har jag emellertid — efter att jämväl vid besök inom vissa stenhuggeridistrikt på västkusten hava tagit närmare del av förhållandena — funnit övervägande skäl tala för att, på sätt av länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus samt Blekinge län föreslagits, genom ytterligare statsbeställningar av gatsten bereda arbetarna inom stenindustrien nödvändigt bistånd fram emot den även med hänsyn till den allmänna arbetstillgången gynnsammare sommartiden. Härigenom skulle detta hjälpsystem komma att avvecklas på ett mindre kännbart sätt än om statsbeställningarna vid nuvarande tidpunkt omedelbart upphörde. Jag anser mig alltså böra förorda, att statsbeställningar företagas hos stenindustriföretag för en tid av ytterligare högst två månader och för ett belopp, svarande mot vad som för senaste tvåmånadersperiod stått till förfogande eller alltså högst 1,130,000 kronor. Med avseende å dessa beställningar lära böra lända till efterrättelse i huvudsak samma grunder, som hittills tillämpats. I fråga om sättet för beredande av härför erforderliga medel tillstyrker jag, att för sådant ändamål anlitas det av riksdagen å tilläggsstat till riksstaten för innevarande budgetår anvisade reservationsansla-

get å 42,000,000 kronor till bekämpande av arbetslösheten. För vad sålunda tages i anspråk torde anslaget böra gottgöras av medel, som inflyta vid försäljning av sten från statens förråd. För närvarande gäller, att inflytande försäljningsmedel skola bokföras å titeln »Fonden för steninköp». Härmed skulle alltså i fortsättningen anstå, till dess berörda anslag blivit gottgjort nu ifrågavarande belopp. Chefen för socialdepartementet har förklarat sig intet hava att erinra mot en disposition av medel från oförmälda anslag i enlighet med vad jag sålunda förordat. Med hänsyn till önskvärdheten av att undvika ett längre uppehåll i arbetena synes det påkallat, att förevarande ärende av riksdagen göres till föremål för skyndsamt behandling.

Vad beträffar spörsmålet om ökad avsättning av den för statens räkning tillverkade stenen, måste utsikterna härför — såsom av den lämnade redogörelsen framgår — tyvärr betecknas såsom för närvarande föga gynnsamma. Åtgärder för åvägabringande om möjligt av ändring härutinnan torde därför — såsom även framhållits i motioner till årets riksdag — bliva påkallade.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att av det av riksdagen å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1932/1933 anvisade reservationsanslaget å 42,000,000 kronor till bekämpande av arbetslösheten må under samma budgetår användas ett belopp av högst 1,130,000 kronor för fortsatt inköp av gatsten i huvudsaklig överensstämmelse med av mig i det föregående förordade grunder.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Nils Hellenius.